

Hans Vervoort
Zo tedere schade ...

UITGEVERIJ BROOKLYN

Copyright © 2020 Hans Vervoort

Omslagontwerp Claudia Claas/Valetti

Typografie binnenwerk Sander Pinkse Boekproductie

ISBN 978 94 92754 xx x

NUR xxx

www.uitgeverijbrooklyn.nl

1

Het gebeente

‘Walaardt Sacré-kamp,’ zei Melissa, ‘was dat niet de plek waar jij in dienst gelegerd was?’

Haar stem klonk elke dag heser en ze kon geen zin meer uitspreken zonder te hoesten. Het sneed me door de ziel. Het ergste was dat ik haar de eerste keer vaak niet kon verstaan en dus moest vragen: ‘Sorry, wat zei je?’ En dan volgde opnieuw de tekst, gevolgd door een hoestbui.

Ditmaal had ik het meteen verstaan. ‘Ja,’ zei ik, ‘Walaardt Sacré, bij Zeist. Daar heb ik acht maanden gelegen.’ Gek dat wat een soldaat deed, geacht werd horizontaal te gebeuren.

Maar het paste wonderwel bij de herinnering aan al die lege dagen die ik als dienstplichtig soldaat had doorgebracht, van april 1959 tot oktober 1960. Achttien lange maanden.

‘Lees,’ zei Melissa. Ze reikte me de krant aan waarin ze had zitten lezen en wees aan.

Het was maar een klein bericht. Ik las:

Vermoorde vrouw na halve eeuw gevonden

Zeist, 15 januari 2017.

Bij graafwerkzaamheden aan de rand van het voormalige militair kampement Walaardt Sacré in Huis ter Heide is een geraamte gevonden dat toebehoorde aan een circa dertigjarige vrouw. Een schotwond in de schedel wijst op een moord of zelfmoord. De dood moet meer dan een halve eeuw geleden plaatsgevonden hebben. De politie doet onderzoek.

‘Wat een slechte tekst,’ zei ik. ‘Een geraamte dat toebehoorde aan een dertigjarige vrouw, dat klopt ergens niet. Heb jij een geraamte dat aan jou toebehoort?’

‘Nog wel,’ zei Melissa, ‘maar binnen afzienbare tijd heeft het geraamte mij.’

De verwijzing naar haar naderende einde sloeg de discussie meteen dood.

‘Ik bedoel, het moet gewoon zijn “een geraamte van een circa dertigjarige vrouw”,’ besloot ik.

‘Ze lag daar al meer dan een halve eeuw, staat in het bericht. Wanneer was jij daar?’

‘Even nadenken. Mijn diensttijd begon in april 1959. Twee maanden Ossendrecht. Dan acht maanden officiersopleiding. Daarvan ben ik weggestuurd wegens gebrek aan officierskwaliteit. Dat was dus...’ – ik telde het op mijn vingers af – ‘februari 1960. Toen moest ik nog acht maanden. Tja.’

Ik gaf haar de krant terug.

‘Dat was een rare overgang. De gele driehoekjes die op mijn uniform zaten vanwege de officiersopleiding had ik eraf moeten halen toen ik weggestuurd werd. Maar je kon nog zien dat ze er gezeten hadden, die stukjes waren niet verkleurd, zoals de rest van het uniform. En iedereen kon dus zien dat ik van de SRO kwam, de school voor reserveofficieren. En aan die aankomende hoge omes had elke soldaat een hekel.’

‘En, heb je daar nog last van gehad?’ vroeg Melissa.

‘Nee, wonderwel niet. Ik maakte er natuurlijk wel een heel verhaal van, dat ik acht maanden had moeten knokken om weggestuurd te worden.’

Later kwam ze erop terug. ‘Nog even over dat geraamte bij Huis ter Heide. Waren er vrouwen in dat Sacré-kamp?’

‘Nee, in een soldatenkamp kwamen toen geen vrouwen. Zelfs geen schoonmaaksters. Dat moesten we allemaal zelf doen. Een zootje was het dus. De dichtstbijzijnde vrouwen kwamen ’s avonds in de Spitfire, een kroeg honderd meter verder. Jonge meiden die wilden dansen met de yanks uit Soesterberg. Ik ben

daar weleens geweest, maar met een soldij van drie kwartjes per dag konden wij niet tegen die piloten op.'

'Nooit een vrouw gezien in de buurt van het kamp?'

Er kwam een herinnering boven. 'Jawel, er liep een oude afgedankte spoorbaan langs het kamp. Daar was ook een van de wachtposten, om te zorgen dat de Russen niet binnenvielen. En daar kwam geregeld een vrouw met haar yank langs, die woonden aan het spoor. Ze maakte weleens een praatje met ons. Mooie vrouw.'

'En is die misschien verdwenen?'

'Nou, niet in mijn tijd.'

Er kwam weer een herinnering los. 'Nou je het zegt. Toen ik een paar maanden na mijn afzwaaien een keer terugkwam om met een buddy te vieren dat ook hij zijn tijd erop had zitten, toen was het wel een onderwerp. Dat ze ineens vertrokken was. Een van mijn slabies maakte zich er erg druk over. Hij had iets met haar gehad, kregen we de indruk.'

'Nou, misschien is ze wel vermoord. Waarom ga jij dat nou niet eens uitzoeken? Met je oude dienstbuddy's, als je die nog kan vinden. Heb ik even rust.'

'Dat zou je wel willen. Ik blijf lekker hier. Zal ik nog even bij je komen liggen?'

'Nou, vooruit dan maar. Omdat jij het bent.'

Ze wriggelde zich wat opzij, zodat er plaats was. En even later lagen we hand in hand naast elkaar, zoals duizenden keren eerder. Alleen luisterde ik nu met angst en weemoed naar haar raspende adem.

*

Net als bij veel andere echtparen was het ons beider hartenwens de ander niet te overleven.

Als zij eerder dan ik overleed zou ik me in rap tempo dooddrinken, zei ik altijd. Want wat had ik dan nog te zoeken in het hier en nu? En drank was mijn hele leven lang een oplossing voor

alle kwalen geweest.

Ik had dit voornemen zo vaak verteld dat het een vanzelfsprekende zaak leek. Maar gedurende de bijna drieënvijftig jaar van ons huwelijk was ik er natuurlijk van uitgegaan dat ik zelf het eerst zou vertrekken. Altijd net iets te veel gedronken, tot mijn zestigste gerookt, jarenlang te hard gewerkt. En ook nog een kilo of tien, zeg maar gerust twintig, te zwaar.

Nee, dan Melissa: nooit zwaarder dan vijftig kilo bij een lengte van 1,68 meter. Altijd goedgehumeurd. Een enkel glaasje wijn, heel af en toe. Dagelijks haar oefeningen tegen de artroseklachten.

Die oefeningen waren het hoogtepunt van mijn dag, nadat we allebei opgehouden waren met werken. Ik werd pas om een uur of elf wakker met de lichte kater die ik dagelijks overhield aan het extra glaasje wodka van de vorige nacht en de tabletten die eigenlijk bedoeld waren om Melissa's allergie te bestrijden maar haar niet hielpen en mij moeiteloos in slaap brachten.

Vier uur werd het desondanks meestal voor ik in slaap viel, ik was een nachtmens en sinds het werkend bestaan was gestopt, kon ik eindelijk mijn natuurlijke ritme volgen.

Maar om elf uur 's ochtends was ik altijd wel weer wakker en dan was Melissa net toe aan haar stretchoefeningen. Gedoucht en gekleed in een broekje en bh liet ze zich op haar rug zakken op het bed. Naast mij, ik nog wat soezerig van de slaap.

Ik zag haar haar benen optillen, een voor een, en de voeten strekken en heen en weer bewegen, dan fietsen in de lucht, dan weer andere oefeningen die ze ooit van de fysiotherapeut had geleerd. En ten slotte, ten slotte boog ze zich naar mij toe en reikte me haar hand. Als ik voldoende wakker was greep ik die hand en hield hem vast. Ze lachte dan wat en bewoog haar hand totdat ik weer losliet. Dan reikte ze naar de andere kant, waar niemand lag. En dan weer terug naar mij toe. De oefening werd driemaal gedaan en driemaal voelde ik dat als een bijzonder moment: mijn vrouw, mijn gade, ruim een halve eeuw mijn grote liefde, reikt naar mij en glimlacht als ze dat doet!

Een uur na de crematie reed ik de stad uit.

Het verdriet had zich onder mijn borstbeen genesteld, iets boven de lever. Ik had er nog aan gedacht een fles wodka mee te nemen om me te verdoven in de komende nacht.

‘Pa, moet je echt weg?’

Maric, onze zoon, had alles georganiseerd. De advertenties, de rouwkaarten, de sprekers, de muziek, de begrafenis en de borrel erna.

Daar had ik met mijn dichtgeknepen keel nog niets kunnen drinken.

Het was druk, Melissa was geliefd. De meeste mensen die me een hand kwamen drukken kende ik niet. Ik knikte ze toe, woordloos. En ze begrepen dat ik niet aanspreekbaar was.

‘Longkanker, hè?’ hoorde ik iemand tegen Maric zeggen. ‘Maar ze rookte toch niet?’

‘Nee,’ hoorde ik hem antwoorden, ‘maar ja...’ Onwillekeurig keek hij mijn kant op.

Ik was de roker in huis. En Melissa de meeroker.

Nu, in de auto rijdend langs de oude weg naar Bussum, merkte ik dat de tranen begonnen te komen.

‘Zo zie je geen bal,’ zei ik hardop en ik merkte dat mijn stem oversloeg.

Ik stuurde naar de kant en stopte.

Het was waterkoud, een grijze middag in hartje winter. Melissa haatte de winter, als de dag al eindigde voordat hij begon.

Ik had haar graag nog één keer meegenomen naar de tropen, ons beider thuis. Maar ze was in november al zo verzwakt, haar adem schurend langs wat er nog over was van haar longen. Het kon niet meer en ze accepteerde dat eerder en makkelijker dan ik. En in haar laatste dagen, van vermoedheid en morfineverdooving nauwelijks meer aanspreekbaar, was ze vooral met mij bezig geweest. Dat ik alsnog de zon op moest zoeken. Malang, Bandung. En als dat te ver was: Thailand. Chiang Mai, Hua Hin.

‘Zonder jou?’

‘Ik ben daar. Echt!’

En nadat ik het krantenbericht over het geraamte in Huis ter Heide had gelezen, was zij het die me geregeld aanspoorde het raadsel op te lossen.

‘Ga toch naar je oude dienstbuddy’s! Die weten misschien meer!’

‘Niet zolang jij ziek bent.’

‘Nou, als ik er niet meer ben dan. Dat zal je bezighouden.’

En ze had ook Maric geïnstrueerd dat zijn vader na haar dood een missie te vervullen had.

Ik was egoïstisch genoeg om geen rekening te houden met zijn verdriet om het verlies van zijn moeder. Ik liet hem alles organiseren en nam de benen. Zogenaamd om haar laatste wens te vervullen, maar in feite omdat ik het niet aankon haar kwijt te zijn.

Ik was op weg naar Huis ter Heide, met het vage idee dat daar mijn zoektocht kon beginnen naar de identiteit van de dode en misschien vermoorde vrouw. Ik kwam tot Bussum, overwoog even een hotel te zoeken, maar kon de energie daarvoor niet opbrengen. Dan maar terug naar Amsterdam, naar het lege huis, dat in mijn verbeelding nog rook naar het zachte parfum dat Melissa gebruikte als we gingen vrijen. Het heette Bali, wist ik Melissa had in haar jeugd te vaak en te lang neusdruppels gebruikt tegen allergieën en haar reukvermogen was ernstig aangetast. Ze was dan ook altijd bang te veel Bali over haar lichaam gedruppeld te hebben. Als ze daarnaar vroeg zei ik altijd: ‘Nee hoor, het had best meer mogen zijn.’

En het was waar, als ik die geur herkende raakte mijn lichaam vanzelf in de goede stemming.

2

Het leven voor de dood

Mijn leven met Melissa begon op 16 maart 1963 toen ik – geboren op 22 april 1939 – nog net drieëntwintig was. De voorafgaande tien jaren in Nederland waren donker en somber geweest. Op 3 juni 1953 voer de Johan van Oldenbarnevelt door het Noordzeekanaal naar Amsterdam. Ik stond aan de reling. Het regende mot, langs het kanaal fietsten mannen met hoeden op en lange regenjassen aan. Ik was veertien, het kind van de koloniale rekening. De heimwee begon.

Repatrianten uit de voormalige kolonie Nederlands-Indië werden door de regering dun uitgesmeerd over Nederland en ondergebracht in contractpensions. Dat waren hotels en pensions die niet zo goed liepen en uit de brand waren met het overheidscontract: voor 4 gulden per persoon per dag kost en inwoning. Uiteraard moesten de repatrianten dat door het rijk voorgeschoten bedrag later terugbetalen: voor niets ging de zon op, en zelfs dat maar mondjesmaat in Bibberland. Het gezin Heijmenberg kwam terecht in een contractpension in Oss, waar panharing – destijds het goedkoopste voedsel – bijna dagelijks op het menu stond.

Gelukkig kreeg mijn vader – militair van beroep – al snel te horen dat hij gedetacheerd werd in Amsterdam. Hij nam me mee toen hij ter verkenning naar die stad reisde.

‘U komt te wonen in de Slauerhoffstraat op nummer 38. Drie-hoog,’ zei het meisje van woningbouwvereniging Rochdale. Ze reikte een formulier aan waar het op stond.

Mijn vader schoof zijn bril naar boven op zijn voorhoofd. Hij las beter zonder.

‘Slau-er-hoff,’ herhaalde hij, ‘wie was dat?’

Het meisje haalde haar schouders op. ‘Ik denk een verzetsheld,’ zei ze, ‘het zijn daar in Slotermeer allemaal verzetshelden.’

Verzetshelden, het zei mij niet veel en mijn vader ook niet. We kwamen uit Indië, we hadden nog veel te leren.

‘Hartelijk dank voor uw goede zorgen,’ zei mijn vader, ‘tot ziens.’

Het meisje had zich al naar de volgende huurder gebogen en groette niet terug. Ik zag dat de onbeleefdheid mijn vader ergerde, maar hij schudde het gevoel van zich af. We vonden met de tram de weg naar het Ignatius College, waar hij mij – ‘Dit is mijn zoon Hans. Hans is veertien.’ – aanmeldde voor de derde klas van de hbs. Daarna liet hij me het Vondelpark zien. Het re-gende zacht, zoals vaak hier in Holland. Het park was leeg, op een groot aantal bomen en struiken na.

‘Dit zijn de longen van de stad, jongen.’ Hij ademde de frisse lucht diep in.

Goh, de longen van de stad. Zo had ik nog nooit tegen een park aangekeken. Later hoorde ik hem mijn moeder vertellen over het huis.

‘We boffen met zo’n flat,’ zei hij. ‘Een heleboel Hollanders zijn ja-loers op ons en vinden dat repatrianten te veel voorrang krijgen. Al dat gedoe over woningnood hier, het is toch godgeklaagd dat ze zo weinig bouwen? Die meid van de woningbouwvereniging deed ook al zo stuurs.’

‘Kunnen wij het helpen dat we hierheen moesten?’ klaagde mijn moeder bitter.

*

Kort na de winter, begin 1954, werd ons deel van Tuinstad Slo-termeer opgeleverd. Knusse betonnen flats in een landschap van kale zwarte aarde. Enkele wegen leidden naar de stad. De dichtstbijzijnde winkels waren op twee kilometer afstand te vinden aan de rand van de Amsterdamse bebouwing, op het Mercatorplein. We verhuisden graag, alles beter dan Oss. Maar

toen mijn moeder door het raam van onze flat driehoog naar buiten keek naar de onafzienbare rij – lagere – daken aan de overkant, barstte ze in tranen uit.

‘Je moeder huilt altijd bij een verhuizing,’ zei mijn vader terwijl hij mijn zusje op schoot nam en me veelbetekenend aankeek. Dat verhaal kende ik en mijn moeder gaf ook altijd grif toe dat ze zich snel hechtte aan een nieuwe woonplaats en dan weer droevig werd als ze die bij een volgende overplaatsing moest verlaten.

Maar dit was geen droefheid over het vertrek uit het Osse hotel, het was droefheid over het besef dat dit voortaan ons leven zou zijn: de troosteloze grijsheid van Hollands dreven. Ik keek met haar mee en voelde het ook.

Mijn vader troostte haar, zoals alleen hij dat kon. Enige tijd later was mijn moeder zwanger.

Toen had ik al een paar vrienden op school gemaakt en begon ik te wennen aan het Spartaanse Hollandse leven. Eén lange donkere tunnel leek het mij in eerste instantie, een slavenbestaan.

Hoe hield dit brave volk dat vol? ’s Ochtends vroeg moest ik op pad naar het verre Ignatius College aan de Hobbemakade. Daar volgde een eindeloze reeks lessen in tl-verlichte lokalen, onderbroken door een lunchuur en tweemaal een kwartier pauze. Dan mochten we naar de cour, een geasfalteerde binnenplaats. De laagste klassen holden op het middenveld wat rond, terwijl de oudere leerlingen rondjes liepen. Het tafereel werd streng in de gaten gehouden door zwartgerokte jezuïetenpaters. Sommige leerlingen bladerden al lopend nog snel een leerboek door voor de volgende les, andere discussieerden met elkaar.

Meisjes, zoals ik die kende van mijn scholen in de tropen, bestonden in dit universum niet. Als een leerling in de stad met een meisje gesignaleerd werd, moest hij bij de prefect op het matje komen. Dan leerde je dat wel af. Meisjes waren ook geen gespreksstof onder mijn vrienden, zoals ze dat wel in Indonesië waren. Hier werd gepraat over het leven en het geloof.

Tijdens de lange donkere schoolweek (destijds nog van maandag tot en met zaterdag) keek ik altijd uit naar de vrije zondag. Maar eigenlijk was die dag nog het ergst. Wat deden Hollandse jongens van mijn leeftijd op zondag? Ik informeerde bij mijn nieuwe vrienden. Wat lezen, naar de kerk, een spelletje dammen, luisteren naar de radio, huiswerk maken voor maandag. Dat was het wel.

Het actieve leven buiten waarmee ik was opgegroeid, ontbrak hier. In plaats daarvan leerde ik de zondagse verveling kennen waarmee mijn nieuwe Amsterdamse vrienden waren grootgebracht. Zij wisten niet beter en ik kreeg steeds meer respect voor de ausdauer van het Hollandse volk. Maar ik begreep ook steeds beter waarom zoveel koloniale na hun pensioen in Indië bleven en hoe erg het voor mijn ouders moest zijn dat die toekomst hun ontnomen was. En mij. Treurnis was troef in de schoolschriften, die ik in die jaren vulde met prozagedichten.

*

De kamer in het souterrain Marnixstraat 376 te Amsterdam huurde ik toen ik in oktober 1960 uit militaire dienst kwam. Ik was eenentwintig en alleen. Ik had de goedkope middenkamer van het souterrain.

Aan de voorkant woonde een pianist, aan de achterkant een echtpaar met een baby, vlak boven me een paar Surinamers met gitaren en een neiging tot tapdansen. Ik had geen daglicht, in de weekends gaf alleen mijn horloge aan of het buiten licht of donker was, en ook dan kon ik er twaalf uur naast zitten.

Maar ik was in elk geval in een geheel opgenomen. Ik volgde woordelijk de ruzies van het echtpaar dat langzaam maar zeker gesloopt werd door de dag en nacht huilende baby. Ik volgde het leven van de pianist die midden in de nacht thuiskwam met een nieuwe vriendin en dan altijd dezelfde routine volgde: haar iets laten zingen, al was het maar 'Bye Bye Blackbird', dat hij begeleidde met zachte swingende akkoorden. Veel gelach en

complimenten over en weer, een glaasje en nog een glaasje, uitroepen zonder betekenis en ten slotte het gegiechel en gekir en het kraken van de beddenveren.

Ik zag de pianist en het echtpaar nooit maar ik zou ze kunnen uittekenen. Overdag werkte ik als administrateur bij een houthandel aan de Overtoom en daar zat ik de hele dag in een warm hokje verkoop- en inkoopbonnen in te schrijven. Om halfelf kwam een gezet meisje een kopje koffie aanreiken, stroperig dik van de koffiemelk en de suiker, en 's middags om halfdrie een kopje thee. 'Dank u wel,' zei ik dan of, als ik in een goede bui was: 'Fijn, dank u wel.' In de middagpauze van een halfuur liep ik buiten rond en bekeek de etalages van een paar buurtwinkel, de groenteman, de slager, een drogist met een voorliefde voor kaarsen. 's Avonds bedacht ik soms dat ik de hele dag niet meer gezegd had dan graag, of alstublieft, of dank u wel, of één bami speciaal.

Toen dat een klein jaar geduurd had, merkte ik toch dat ik er geen genoeg mee kon nemen. Als dit mijn leven was dan hoefde ik niet meer.

Terugblikkend, tientallen jaren later, realiseerde ik me ineens dat ik sinds de overkomst naar Bibberland in een depressie moet hebben verkeerd. Maar zoiets als een depressie was destijds een onbekend begrip, zeker voor jongens van mijn leeftijd. Je kon en mocht natuurlijk wel even de pest in hebben als het leven wat tegenzat. Maar dan maakte je er het beste van en ging er niet over zeuren of simmen. Kop op! En dat probeerde ik ook. Een krantenartikel van een de wereld bereizend echtpaar bracht me op een idee. En een jaar later, in oktober 1962 voerde ik dat uit. Ik ging op wereldreis.

Ik had zonder opzet zevenhonderd gulden gespaard, het geld bleef vanzelf over omdat ik nauwelijks at en 's avonds op bed naar het plafond van mijn huurkamer lag te staren. Ik kocht bij Instituut Maxwell een schriftelijke cursus autogeen lassen, omdat je volgens het wereldreis-echtpaar met die vaardigheid in de hele wereld terecht kon. Ik ging naar een bromfietsenzaak

en kocht voor tweehonderd gulden de goedkoopste bromfiets, een bijna nieuwe Solex met fietstassen. En een veldfles. Ik ging naar een muziekhandel en kocht een goedkope gitaar in een canvas hoes, en een leerboekje *Gouden grepen*. In een oude agenda vond ik een kaartje van Europa, dat voor de eerste weken voldoende zou zijn.

Zonder er lang over na te denken pakte ik wat kleren in de fietstassen, deed er de cursus autogeen lassen bij, een literblik kapucijners met een blikopener en een lepel en vertrok op een vrijdagochtend. De gitaar hing op mijn rug, de veldfles had ik op het laatste moment nog gevuld met water uit de kraan.

Het was begin oktober en guur. Ik had een pijnlijke holteontsteking boven mijn rechteroog, maar als ik af en toe een Chefarine 4-tabletje kauwde en inslikte ging het toch best. De zurige en prikkende smaak van de pijnstiller hoorde erbij, daarna voelde ik nog lang hoe mijn maagwand leed onder de aanval van het medicijn, maar later trad dan de beoogde gevoelloosheid in. Een wondermiddel.

De eerste dag reed ik op topsnelheid Nederland uit, de Solex haalde met wind mee makkelijk dertig kilometer per uur en verbruikte bijna niets.

Ik bereikte Antwerpen zonder problemen, vond een goedkoop hotelkamertje en at er een paar happen uit het blik kapucijners. Veel honger had ik niet, ik voelde me voornamelijk koortsig en de holte boven mijn oog klopte.

Twee dagen later was ik in Noord-Frankrijk. Ik had onderweg een stokbrood gekocht waar ik af en toe een hap van nam, het blik kapucijners was nog steeds niet leeg, de veldfles had ik nog niet hoeven bijvullen.

De heuvels begonnen en daarmee het grote probleem van de Solex. De aandrijving geschiedde via een rol die op de voorband drukte en al bij lichte heuvels begon die rol te slippen. Ik trapte mee zoveel ik kon, maar zag toch met schrik een slijtgleuf op de voorband ontstaan.

Misschien was de mislukking al in het plan ingebouwd, ik had

kunnen bedenken dat je met zo'n aandrijving niet makkelijk de Pyreneeën over zou komen. En waarom had ik me er niet toe kunnen brengen om een behoorlijke landkaart te kopen? Het minikaartje uit de zakagenda gaf alleen de globale aanwijzing dat Spanje onder Frankrijk lag, maar ik was al een paar keer in een kringetje rondgereden omdat verdere details ontbraken. De vierde avond haalde ik een Frans kustdorpje dat bestond uit een paar huizen, een kerk en een café. De voorband was nu bijna tot de velg afgesleten.

'Avez-vous une chambre pour la nuit?' vroeg ik in mijn schoolfrans aan de eigenaar. 'Pas cher, s'il vous plaît.'

Ik gunde me een kop soep in de warme gelagkamer die uitkeek op het haventje en maakte in de schemering een koude wandeling om de kerk. Een bord verwees naar Engeland, er stond een boot met een rookpluim op.

Terug op mijn kamer at ik de laatste happen van het blik kapucijners en de laatste halve Chefarine 4 die ik bij me had. Er kwam nu een gestadige stroom van geelgroen snot uit mijn rechterneusgat, maar de pijn was minder geworden.

De dagelijkse, verplichte lectuur van een les autogeen lassen liet ik vallen, ik wist in mijn hart dat ik nooit-nooit-nooit autogeen zou lassen. Ik begreep het nut er niet van, ik wist niet hoe het moest en belangrijker nog: het was niet iets wat je via een schriftelijke cursus kon leren.

Rillend van de koorts schoof ik onder de dunne deken. Van beneden kwam gezang. Met enige ergernis merkte ik dat ik op was en ten prooi was gevallen aan een ongebruikelijke wanhoop. Treurigheid was ik gewend, het hele leven bestond uit treurnis. Wanhoop was iets nieuws.

Ik ging op mijn zij liggen en trok mijn knieën op. Mijn hele lichaam bestond uit verdriet en behoefte aan warmte en contact. Ik keek in het donker naar waar de muur moest zijn en liet de golven van wanhoop over me heen komen.

Toen ik de volgende morgen wakker werd bleek ik een besluit genomen te hebben. Het had geen zin om de Alpen of de Pyre-

neeën te beklommen met dit vehikel. Ik volgde de borden met de stoomboot en kwam bij een pont naar Engeland.

Laat in de middag bereikte het schip Newhaven, de weinige passagiers meldten zich bij de douane. Buitenlanders moesten langs de *immigration officer* en toen ik aan de beurt was bleek er vooral interesse te zijn voor de gitaar die op mijn rug hing. Was ik soms van plan daar geld mee te gaan verdienen? Had ik eigenlijk wel geld bij me?

Ik liet de driehonderd gulden zien die ik nog overhad en werd node toegelaten. Maar bij het uitladen van de bromfiets ontstonden nieuwe problemen. Men scheen de Solex in Engeland niet te kennen en ik was zo goed niet of ik moest even laten zien hoe hij werkte. Tja, het was dan toch een motorvoertuig en die mochten Engeland alleen in met een geldig nummerbord. Tegen betaling van een pond kreeg ik twee zware metalen nummerplaten. Na enig aarzelen en zoeken in mijn Engelse woordenschat durfde ik het aan om er elastiekjes bij te vragen en na wat knutselen reed ik ten slotte op een sukkeldrafje Engeland binnen, de platen kletterend aan voor- en achterkant.

Al na een paar kilometer bereikte ik het plaatsje Seaford. Een korte boulevard met een breed strand, een paar straten met lage huizen waarop hier en daar half afgedekte borden met ROOMS TO LET erop. Een verlaten badplaats. Het was oktober, er stond een stevige koude wind, de zee had dikke schuimkoppen.

Ik passeerde net een dik vrouwtje met een zware boodschappentas toen het elastiek aan de achterkant knapte en het nummerbord rinkelend op straat viel. Ik stopte en liep terug, ze had de plaat opgeraapt, en in een opwelling vroeg ik of ze misschien een kamer te huur wist.

Ze had een rond gezicht en heldere blauwe ogen en ze aarzelde even terwijl ze mij en mijn bromfiets opnam.

‘Maybe I can accommodate you,’ zei ze, of iets in die trant. Haar Engels had een plaatselijk accent en ik begreep meer dan dat ik hoorde wat ze zei.

‘Oh, that’s nice of you.’

We liepen samen op terwijl ik in mijn stumperige boekenengels uitlegde dat ik gehandicapt was door de losse kentekenplaten.

‘Do you have many of these motorbikes here?’

‘Never seen the likes of it.’

Ze hield het hekje van een van de lage woonhuizen voor me open en in de warme woonkeuken kreeg ik een grote kop sterke thee met veel melk. Ze hoorde mij stevig uit. Ik merkte dat ze me een beetje verdacht vond, het was ook een raar verhaal, van een wereldreis die al zo kort na vertrek werd afgebroken. Was ik misschien op de loop voor moeilijkheden thuis, was de teneur van haar vraagjes, maar ten slotte nam ze een besluit en liet me de huurkamer zien, de trap op.

Een ruime lichte slaapkamer met twee keurig opgemaakte bedden, en uitzicht op de stille straat. Alles *spic-and-span*.

Terwijl ik riep hoe mooi en ruim het was keek ze naar de gitaar en vroeg: ‘Do you play the guitar?’

‘Oh no,’ protesteerde ik, maar omdat dat nogal dwaas klonk, ‘well, just a little. I’m teaching myself to play.’

‘Well, you must play us a tune some time.’

Bij het avondeten maakte ik kennis met haar man, monteur bij de plaatselijke garage. Hij had een rood hoofd en kort grijs haar, en zweeg achter zijn krant. Vermoedelijk was dat zijn manier om afstand te houden van de betalende gasten die zijn vrouw binnenhaalde, hij at zelfs achter die krant, in zijn stoel bij de kachel.

Er was nog één andere gast, Oscar: een vaste kamerbewoner, een magere ijdele jongeman met een snorretje en glad zwart haar, die haastig een paar boterhammen at en meteen weer vertrok voor een afspraakje.

Nu de wereldreis van de baan was bleek elke dadendrang verdwenen te zijn en binnen enkele dagen settelde ik me in een vaste routine. ’s Ochtends stond ik om negen uur op en ging naar beneden voor een enorm ontbijt van eieren, spek en *sausages*, dat ik zo traag mogelijk opat. Maar om tien uur moest ik toch het huis uit om nog een béétje de indruk te geven dat ik

met vakantie was en dus wilde genieten van wat Seaford te bieden had. Ik wandelde naar de boulevard en keek uit over de golven. Het was onveranderlijk koud en winderig en de regenjas uit mijn bagage bood weinig bescherming, maar er waren een paar glazen schuilhokjes waarin ik het wel enige tijd kon uithouden. Opschuivend van hokje naar hokje haalde ik het tijdstip waarop ik met goed fatsoen weer kon thuiskomen.

‘Did you enjoy your walk?’ vroeg ze dan en ze gaf me een kop koffie.

Terwijl de stofzuiger ronkte in het trapportaal las ik de krant van de vorige dag. Een uur later was het tijd voor de warme lunch. De echtgenoot kreeg zijn bord bij de kachel en las de nieuwe krant, maar Mrs. Graves en Oscar en ik maakten er een echte maaltijd van, met gesprekken over Oscars laatste flirts, het nieuws over de Cubacrisis en alle ellende die een nieuwe wereldoorlog zou veroorzaken. Het was goed dat Kennedy zo’n ferme houding aannam, maar hoe zou die gek van een Chroesjtsjov daarop reageren?

’s Middags trok ik me terug op mijn kamer, die dan altijd meticulous opgeruimd was, de beddensprei tot op de centimeter precies over het bed verdeeld. Ik keek uit het raam naar de lege straat en oefende de drie gitaargrepen die ik uit het leerboekje had opgediept, C – F – G7. Het klonk niet zoals ik het weleens had horen klinken en een bijpassende melodie had ik nog niet kunnen bedenken.

Daarna werd het weer tijd voor een wandeling, nu buiten het dorp de glooiende heuvels in. Een mooi land, maar in een dunne regenjas in oktober bitter koud. Niemand te zien, behalve één keer een groep geüniformeerde jongens en meisjes van een naburige boardingschool die onder begeleiding een wandeling of een strafmars ondernamen, het verschil was niet te zien.

Na een paar dagen ontdekte ik dat het dorp een boekwinkeltje had met een afdeling tweedehands pockets en sindsdien bracht ik daar elke middag een halfuur door en betaalde met de aankoop van een boekje.

's Avonds was er gelukkig de tv en soms een uitje naar de pub, waar Oscar me pijltjes leerde werpen.

In het weekend kwam Rosemary thuis, de bijna volwassen dochter die elders in een kostschool een opleiding volgde voor kleuterleidster. Het echtpaar Graves lag daar krom voor en het was de bedoeling dat zij ooit, te gelegener tijd en als zijn wilde haren verdwenen waren, zou trouwen met Oscar.

Moeder Graves maakte daar dikke toespelingen op, maar Rosemary toonde niet veel trek en Oscar vertelde me in een vertrouwelijke bui dat hij geen bezwaren tegen die ouderlijke plannen had zolang het zijn kostgeld laag hield. Ik kon dat wel begrijpen, Rosemary was grof gebouwd en arrogant en het was op haar dwingende aandringen dat ik op een zondagmiddag naar beneden kwam om mijn gitaarspel te laten horen. Ik speelde C-F-G7-F-C-G7-C-G7 en maakte van de algemene verlegenheid gebruik om weer beschaamd naar boven te glippen. Nog juist hoorde ik Rosemary in een hoge gierbui losbarsten.

Met Oscar reed ik op een dag naar Londen, waar een auto afgeleverd moest worden die door een late vakantieganger met panne was achtergelaten. Langs heuvel en dal, over de smalle wegen en door de kleine dorpen die zonder uitzondering een in zichzelf teruggetrokken misantropisch kerkje hadden, opgetrokken uit oeroude keien.

Bekende namen verschenen op de schaarse wegwijzers, Nutley, East Grinstead, Tunbridge Wells. Als hij de weg kwijt was stopte Oscar bij de eerstvolgende voetganger. Hij draaide dan het raampje open en vroeg de route met als onveranderlijk begin: 'Sorry to bother you, sir.'

Jaren later kon ik mezelf nog in een vrolijke stemming brengen door dat overbeleefde geluid in herinnering te roepen: Sorry to bother you sir, do I look silly? Are you by any chance my father? Is this the road to happiness?

Na het afleveren van de wagen hadden we nog een hele avond voor ons. Oscar had een tijd hier in Londen gewerkt en een meisje leren kennen dat erg op hem gesteld geraakt was. Voor

jongemannen van zijn type was dat de ideale situatie. Het gaf speelruimte en macht. Zou hij haar maar niet eens bellen om te kijken of zij hem nog kon bekoren? Dat – omgekeerd – zij hem nog zou willen stond voor hem vast.

‘Als ik in de weg loop geef dan een teken, dan ga ik zelf met de trein naar huis,’ stelde ik voor, maar dat was het laatste wat Oscar wilde. Hij was zonder afscheid van haar te nemen vertrokken naar Seaford en er kon van alles gebeuren.

Hij belde op en met de ondergrondse en de bus gingen we naar de plaats waar ze werkte, in een buitenwijk van Londen. En inderdaad, daar kwam ze aanstappen uit de haarsalon waar ze werkte. Een tenger meisje op hoge naaldhakken, het haar in een met lak bespoten toet omhoog, grote blauwe ogen. Toen ze naast Oscar de onbekende zag verstarde ze, dat was niet haar idee van een leuke twosome.

In de dichtstbijzijnde tl-verlichte ijssalon zat ik erbij, zo stil en onzichtbaar mogelijk, en keek meelijdend toe hoe zij probeerde een sfeer te maken waarin de romance weer zou kunnen opbloeien, terwijl ze voelde dat het onbegonnen werk was en zichzelf haatte dat ze toch weer ingegaan was op het telefoontje van deze versierder.

Toen Oscar even naar het toilet was, viel er een stilte. Ik keek naar haar magere bleke gezicht met de rode lippen en zei: ‘I’m sorry to be such an obstacle, if you want me to leave I’ll be happy to oblige,’ maar ze zei hoofdschuddend: ‘It won’t make any difference, I’m sure, but it’s awfully nice of you to think so.’ Daarna had ze het opgegeven en was het ijs gebroken, het werd een gesprek over de Cubacrisis en ieders toekomstplannen. Toen het tijd werd om de laatste trein te halen kreeg ik een kleine warme hand van haar en de beste wensen.

Terwijl de bus wegreed zwaaiden we naar haar. Ze stond in het licht in haar plastic regenjas en op haar hoge hakken en werd steeds kleiner. Ze zwaaide niet terug.

Met een schok realiseerde ik me hoe gelukkig ik zou zijn als er iemand was die van me hield, zoals dit meisje had willen

houden van de plurk die naast me zat en bij het weerzien kennelijk geconcludeerd had dat hij haar niet aantrekkelijk meer vond.

De volgende dag kondigde ik mijn vertrek aan. Ik had mijn geld nog eens nageteld en het werd te riskant om langer te blijven. Mrs. Graves had me verzekerd dat ze me het vel niet over de oren zou halen, maar dat was dan ook het enige wat ik van haar tarieven wist en het leek onbeleefd om door te vragen. De Cubacrisis voerde ik aan als argument: in deze omstandigheden kon ik beter terug naar huis gaan. Tenslotte zat niemand tijdens een wereldoorlog graag in een vreemd land.

Ze vroeg maar tien pond en dat betekende ongeveer honderd gulden. Op die basis had ik nog wel een week langer kunnen blijven, maar ik had het besluit nu eenmaal aangekondigd en kon geen goede reden bedenken om erop terug te komen.

Haastig kocht ik nog een doos bonbons voor haar en gaf haar bij het afscheid in een impuls een zoen op haar dikke wang. Ze hield me even vast: 'Take care.'

Een dag later stond ik op Holland Spoor in Den Haag en merkte dat de brommer de overtocht per nachtboot niet ongehavend had doorgemaakt. Er was een kleine beschadiging van de starter en ik besloot niet meteen terug te gaan naar Amsterdam, nu ik toch geld overhad.

Aan de overkant van het station was een klein hotel, het Hotel Centraal, dat een bord droeg met een aanlokkelijk aanbod: f 7,50 per nacht inclusief ontbijt.

Ik had na de kosten van de reparatie nog zeventig gulden over en dat gaf de mogelijkheid van een week Den Haag en twee gulden per dag voor verteringen.

Het werd een week van keuzes. 's Ochtends at ik het magere ontbijt – een boterham met een gekookt ei en een boterham met hagelslag – en daarna besteedde ik de dag aan rondwandelen in een stad die met iets heel anders bezig was.

Een portie patat kostte een kwartje, de bioscoop f 1,10, tramrit-

ten vier voor vijftig cent, een krant een dubbeltje, warmte in de warenhuizen was gratis.

Het dagelijks dubben leverde telkens dezelfde keus op: een film, een portie patat en een krant, en eindeloos rondlopen in gratis verwarmde ruimten.

Vier weken na vertrek reed ik Amsterdam weer binnen. Ik had een kort moment van verbazing toen ik met een routinegebaar mijn hand in de zak van mijn regenjas stak en daar de sleutel van de huisdeur vond. Het ding was vier weken irrelevant geweest en mij ook niet opgevallen, terwijl ik toch heel wat keren mijn handen in mijn zakken gewarmd had.

Mijn kamer lag er nog bij zoals ik hem verlaten had: een ingepakte koffer met de rest van mijn spullen en een briefje erbovenop met het verzoek aan de hospita om de koffer te bewaren als de periode waarvoor ik de kamer gehuurd had verstreken was. De kamer rook bedompt en na enig zoeken vond ik de oorzaak: een stuk beschimmelde kaas op een bord, in het kastje naast mijn bed. Ik schudde de butafles en stak de kachel aan. Ik sneed de schimmel van de kaas en at het restant op.

Het leek wel of ik niet weg geweest was.

*

Op zoek naar nieuw werk solliciteerde ik bij een marktonderzoeksbureau voor een baantje als enquêteur. Wie weet zou wat meer contact met mensen mij goeddoen.

Na het invullen van een aantal tests kreeg ik tot mijn verrassing het aanbod assistent-projectleider te worden. En al na enkele maanden begreep ik waarom: om enquêtes te maken en rapporteren moest je verbaal goed zijn maar ook goed met cijfers kunnen omgaan. En die combinatie van gaven had ik toevallig. Voor het eerst ging ik met genoegen naar mijn werk.

Maar toen kwam de winter. Die van 1962-'63 was de koudste ooit gemeten. In mijn tussenkamer had ik er natuurlijk profijt van dat zowel aan de voor- als aan de achterkant van het sou-

terrain gestookt werd door de andere huurders. Desondanks was het bitter koud in mijn kamertje. Ik had zoals elke kamerbewoner in die tijd een ronde straalkachel die één kant van je lichaam gloeiend heet verwarmde maar de andere zijde koud liet. Toen die het na een halfjaar begaf, was ik er eigenlijk niet rouwig om. Daarna probeerde ik me warm te houden met een butagaskacheltje. De zurige lucht van het butagas was vermoedelijk niet gezond, maar daar kon ik me niet druk over maken. Voor een butakacheltje had je een butagasfles nodig. Ik haalde ze in Amsterdam bij de firma Mons, voormalig kolenhandelaar, waar de metalen flessen buiten in de sneeuw al op klanten stonden te wachten. Zwarte krenge die zich moeizaam op de bagagedrager van de fiets lieten tillen en waarmee je lopend naar huis ging. Ik was blij als ik er was, maar moest dan die pakweg dertig kilo onhandig gewicht nog naar het souterrain zeulen.

Op een februaridag in het hart van deze verschrikkelijke winter was de temperatuur ook in het souterrain onder de nul graden. Snel sloot ik de kachel aan op de fles en hield een lucifer bij wat de vlam moest worden. Maar er kwam geen gas uit de fles. En geleidelijk rees het besef: het gas was bevroren. Ik moest het eerst zien op te warmen voordat het zelf warmte kon geven. En zo zat ik op een koude februaridag in 1963 een uur lang op een bevroren butafles, totdat mijn warmte de fles voldoende ontdooid had om het kacheltje aan te krijgen. Het was zonder meer de treurigste dag uit mijn bestaan tot dan toe. Ik had geen idee dat ik enkele weken later Melissa zou ontmoeten.